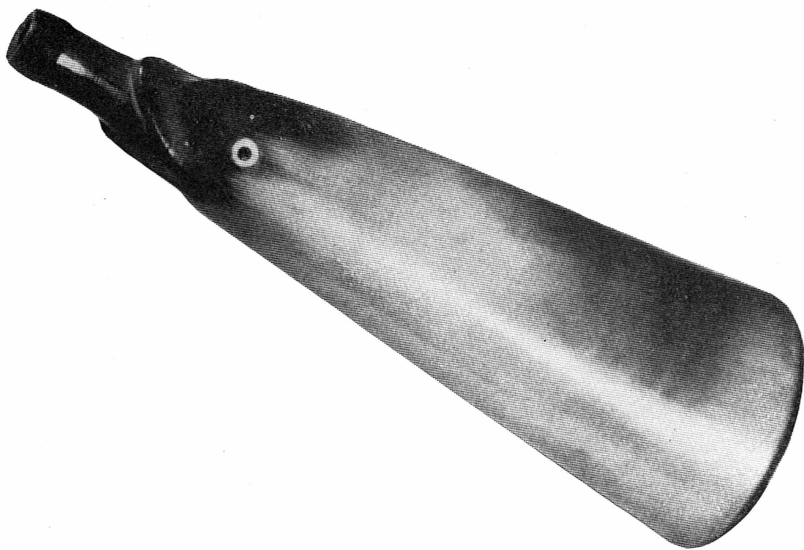

TVÅ NYFÖRVÄRV TILL UPPLANDSMUSEET

De flesta och bästa »traditionsbärarna» rörande skrock finner man bland jägare och fiskare. Jägarnas och fiskarnas näringsfång är vanskligt; ibland har man rent förbluffande tur, ibland ser det ut som om allt vore »förgjort». För den primitive fångstmannen ligger den tron nära till hands

att tur med fångsten kan förloras och förvärvas, och tron på »förgjorda» fångstredskap hänger i själva verket kvar hos många nutida fiskare och jägare — t. o. m. hos dem som ha yrket som hobby.

Att göra bössor »rena» betyder ännu i vissa trakter av Uppland att rena dem från »åt», d. v. s. förtrollning. Man

kunde rena bössan genom att lägga ned den i en nordrinnande ström under en bro där en likskara nyligen gått fram, eller man kunde rena den med eld (»freggjäll», Hållnäs).

Men man kunde också skydda sig i förväg mot »åt». Här å sid. 79 avbildade kruthorn från Övergrans socken ger ett exempel på dylik skyddsmagi. Krutet, drivkraften i skottet, har man här skyddat med en även från andra föremål (dopfuntar, selkrokar) känd skyddsornamentik, djuret som biter över en stav (se förf:s uppsats »Repstaven», UPPLAND 1942). Liknande kruthorn äro kända från norra Upplands skogs-trakter (Södra Olands museum), men från södra Uppland är detta exemplar det enda hittills kända.

Det här avbildade strykjärnet stammar från Södra Upplands herrgårdstrakter, men från vilken gård det kommer är ovisst.

Namnet »strykjärn» är tämligen nytt. För glättning av linne använde allmogen ännu under 1800-talets början ett

slags »glättstenar» av glas — namnet tyder ju på att man i äldsta tider haft ett annat material att glätta med.

»Strykjärnen» dyka först upp på herrgårdarna. De äro i regel av mässing och utgöra behållare för ett järnlod, som värmdes i den öppna spisens glöd och lades in med »spis-tången».

Upplandsmuseets nyaste »strykjärn» — samtidigt dess äldsta och vackraste — är av mässing och försett med en rik gravyr av akantuslingor. På översidan hålla två nakna kvinnofigurer en krona över ett ovalt fält med ett monogram av två C:n och årtalet 1739. Ornamentiken är för tiden omkring 1740 ganska ålderdomlig — akantusornamentiken tillhör 1600-talet. Något stockholmsarbete kan det därför knappast vara. Troligen ha vi här att göra med ett arbete av en gelbgjutare i Uppsala. Tekniskt och konstnärligt sett är det ett vackert arbete — kanske ett mästerverk av någon hantverkare i Uppsala.

N. Å.